УДК 338.515

Л.М. Петренко, асп.
Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка та напрямки покращення ділової активності підприємства

У статті розкрито сутність ділової активності підприємства та наведено основні показники, за якими вона розраховується. Надано пропозиції щодо вдосконалення методики аналізу ділової активності підприємства.
ділова активність, показники, прискорення оборотності, прибутковість, удосконалення

Однією із найважливіших характеристик діяльності підприємства є його ділова активність. Термін "ділова активність" почав використовуватися у вітчизняній аналітичній літературі порівняно недавно, що спричинено впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів.

Проблеми визначення сутності та оцінювання ділової активності розглянуті в працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема таких як Д.А.Дакер, Е.Дж. Долан, К.Д.Кемпбел, Р.Дж.Кемпбел, Л.А.Беренстайн, А.Д.Шеремет, В.В.Ковальов, Г.В.Савицька, Р.С.Сайфулін, Н.М.Дєєва, О.І.Дедіков, К.В.Ізмайлова та ін. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені наукові праці і вітчизняних економістів: Т.А.Лахтіонової, Р.О.Костирко, М.Д.Білик, О.В.Павловської, Н.Ю. Невмержицької, Є.В.Мниха, Н.М.Притуляк, В.О.Подольської, О.В.Яріш, А.М. Поддєрьогіна та ін.

У той же час оцінювання ділової активності залишається слабо розробленим, оскільки кожен з авторів пропонує різні методики розрахунку її показників, які в основному характеризують тільки окремі аспекти ефективності окремого суб'єкта господарювання. Внаслідок економічної нестабільності в країні практично відсутнє довгострокове прогнозування показників, які характеризують економічну ефективність підприємств.

Метою даної статті є поглиблення дослідження методики оцінювання ділової активності підприємства та обґрунтування напрямів її покращення .

Ділову активність підприємства можна визначити як мотивований на макро- і мікрорівні процес управління ефективністю господарської діяльності суб'єктів економічних відносин, спрямований на забезпечення їх розвитку, збільшення трудової зайнятості й ефективне використання всіх видів ресурсів з метою досягнення ринкової конкурентоспроможності й формування сучасного інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів ринкових відносин і національної економіки в цілому [1,с.364].

Ділова активність відображає рівень ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів і в той же час характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства.

У широкому розумінні ділова активність означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування фірми на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче - як поточну виробничу й комерційну діяльність підприємства. У цьому випадку словосполучення "ділова активність" являє собою, можливо, не цілком вдалий переклад англомовного терміну "business activity", який якраз і характеризує відповідну групу коефіцієнтів із системи показників оцінки фінансового стану суб'єктів підприємницької

© Л.М. Петренко, 2010

діяльності [5, с.341].

Оцінка ділової активності передбачає визначення результативності діяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування комплексної оцінки ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, що формують оптимальне співвідношення темпів зростання основних показників, а також зумовлюють проміжні та кінцеві результати діяльності.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних показників (коефіцієнтів):

– *коефіцієнт оборотності активів* (обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення);

– *коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості* (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством);

– *коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (*розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству);

– *строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей (*розраховується як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства);

– *коефіцієнт оборотності матеріальних запасів* (розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства);

тривалість операційного циклу (визначається як сума періоду обороту дебіторської заборгованості (в днях) і періоду обороту виробничих запасів (в днях));

– *тривалість фінансового циклу (*визначається як тривалість операційного циклу мінус період обороту кредиторської заборгованості);

– *коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)* (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів і відображає ефективність використання основних засобів підприємства);

– *період обороту чистого робочого капіталу* (розраховується як відношення кількості днів у році до коефіцієнту оборотності чистого робочого капіталу);

– *коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу* (визначається як відношенню чистого доходу від реалізації до розміру чистого робочого капіталу, середнього за період);

– *коефіцієнт оборотності власного капіталу* (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства).

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється на якісному та кількісному рівнях. Якісний рівень оцінки може бути отриманий у результаті порівняння діяльності даної компанії з однотипними за сферою застосування капіталу підприємствами. Такими якісними критеріями є:

– широта ринків збуту продукції;

– наявність продукції, що експортується;

– наявність унікальної продукції, техніко-економічні параметри якої перевищують або відповідають світовим аналогам;

– репутація підприємства;

– стійкість зв'язків з клієнтами, партнерами тощо.

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності здійснюють за двома напрямами:

– ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання;

– рівнем ефективності використання ресурсів.

Найбільш інформативні аналітичні висновки формулюються в результаті зіставлення темпів зміни показників. У цьому зв'язку оптимальним є співвідношення таких темпових показників:

$$100\% < T_{ск} < T_р < T_п, \quad (1)$$

де $T_{ск}$ – темп зміни сукупного капіталу, авансованого в діяльність підприємства;

$T_р$ – темп зміни обсягів реалізації продукції;

$T_п$ – темп зміни прибутку.

Перша нерівність означає, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто розширюються масштаби його діяльності.

Друга нерівність вказує на те, що порівняно зі збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації підвищується вищими темпами, тобто ресурси комерційної організації використовуються ефективніше, підвищується рівень віддачі з кожної грошової одиниці, вкладеної в компанію.

Із третьої нерівності видно, що прибуток зростає випереджаючими темпами, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва й обігу як результату дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу та взаємовідносин з контрагентами [5, с.346].

Але можливі і відхилення від цієї ідеальної залежності, які не завжди необхідно розглядати як негативні. Причинами порушення системи нерівностей можуть бути: освоєння нових перспективних напрямків застосування капіталу, реконструкція та модернізація діючих виробництв, упровадження продуктових нововведень тощо. Така діяльність завжди пов'язана зі значними вкладеннями фінансових ресурсів, які порушують наведене співвідношення показників, але не свідчать про зниження ділової активності підприємства.

Для прийняття ефективних управлінських рішень і оцінювання впливу середовища, в якому функціонує підприємство, необхідно постійно здійснювати пошук оптимальних взаємозв'язків між набором економічних ресурсів і кількістю економічних благ, які виробляються за допомогою цих ресурсів [9, с.214]. У цьому контексті значення аналізу ділової активності полягає у формуванні економічно обґрунтованої оцінки ефективності й інтенсивності використання ресурсів підприємства й у виявленні резервів їхнього залучення.

Аналіз ділової активності важливий з трьох причин: по-перше, від швидкості обороту коштів залежить розмір річного обороту; по-друге, з розмірами обороту, а, отже, й з оборотністю пов'язана відносна величина умовно-постійних витрат: чим швидшим є оборот, тим менше на кожний оборот припадає цих витрат.

По-третє, прискорення обороту на тій чи іншій стадії кругообігу коштів спричиняє прискорення обороту й на інших стадіях, а також призводить до вивільнення коштів, які можуть бути використані на інших ділянках роботи підприємства.

Засоби господарюючих суб'єктів знаходяться у постійному русі, переходячи з однієї стадії в іншу. Чим швидше відбувається кругообіг, тим більше продукції підприємство може виготовити та реалізувати при сталому їх розмірі. Сповільнення оборотності потребує додаткового вкладення засобів та може спричинити погіршення фінансового стану підприємства.

Досягнутий в результаті прискорення оборотності ефект виражається передусім у збільшенні обсягу випуску продукції та суми прибутку без додаткового залучення фінансових ресурсів.

Крім того, збільшення швидкості обороту відображає підвищення економічного потенціалу підприємства, оскільки дозволяє вивільняти частину оборотних засобів для власних потреб (зокрема, для розвитку виробництва). Оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси (засоби), дозволяє аналіз ділової активності, оскільки саме вона зумовлює платоспроможність, фінансову стійкість та стабільність діяльності господарюючого суб'єкта.

Наступним важливим блоком аналізу ділової активності підприємств є визначення оптимального співвідношення власного і залученого капіталів та ефективності їх використання. Показники ефективності використання капіталу відображають швидкість його руху та віддачу.

Ефективність капіталу найкраще характеризується його рентабельністю. Для оцінки використання капіталу підприємства доцільно використовувати метод подовження факторних систем, за якими рентабельність капіталу визначається двома чинниками: чистою рентабельністю реалізації продукції та оборотністю капіталу. Факторний аналіз дає змогу виявити резерви підвищення рентабельності капіталу.

Рівень прибутковості власного капіталу можна підвищити шляхом залучення в оборот позикового капіталу, відсоткова ставка за який буде меншою, ніж прибутковість підприємства. Це поняття у фінансовій літературі отримало назву "ефект фінансового важеля" [7, с. 296]. Цей інструмент доцільно використовувати для формування оптимальної структури капіталу. Він дає змогу розрахувати "плече" фінансового важеля, тобто частку позикового капіталу, яка забезпечить підвищення рентабельності власного капіталу підприємства.

Результати аналізу капіталу мають показати, наскільки ефективно сформована його структура, який ступінь ризику існує для інвесторів, чи є підприємство фінансово стійким. Для покриття тимчасово збільшеної потреби у фінансових ресурсах підприємство, як правило, використовує банківські кредити.

Важливою складовою оцінки ділової активності підприємств є аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованостей [10, с.262]. Розмір дебіторської заборгованості визначається умовами підприємства щодо розрахунків зі своїми клієнтами. Послаблення цих умов має як переваги, так і недоліки. Перевагами є зростання обсягу реалізації та прибутку, а недоліками - нестача оборотних коштів, уповільнення оборотності капіталу, поява можливості збільшення суми безнадійних боргів.

Отже, підприємство має бути зацікавленим у скороченні термінів погашення платежів шляхом удосконалення розрахунків, своєчасного оформлення розрахункових документів, передоплати, впровадження вексельної форми розрахунків. У процесі аналізу поточних активів підприємства вивчається динаміка, склад, структура, причини та терміни виникнення дебіторської заборгованості.

Методика аналізу кредиторської заборгованості включає вивчення складу, динаміки та термінів її виникнення; дослідження наявності, частоти та причин виникнення простроченої заборгованості перед бюджетом, постачальниками, працівниками; встановлення суми виплачених санкцій за прострочення платежів.

Оскільки кредиторська заборгованість є, як правило, джерелом покриття дебіторської, то з аналітичною метою проводять їх порівняння за величиною шляхом складання розрахункового балансу. Значне перевищення кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською може бути наслідком неплатоспроможності підприємства, його нездатності вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями або прагненням затягнути виплату коштів, використавши їх як джерело фінансування.

В економічній літературі пропонується проводити аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей шляхом порівняння темпів їх зростання з темпами

зростання виручки від реалізації. Перевищення темпів зростання останньої - позитивна тенденція.

Таким чином, оцінка ділової активності полягає у дослідженні можливості підприємства мобілізувати з різних джерел фінансові ресурси, а також ефективно їх використовувати, забезпечуючи зростання прибутку та капіталу. Оцінка ділової активності потребує удосконалення методичного забезпечення у напрямку більш ефективного використання оціночних коефіцієнтів та обов'язкового врахування специфіки діяльності підприємств при оцінці ділової активності .

Список літератури

1. Білик М.Д Фінансовий аналіз: Навч. посіб./ Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. - К.: КНЕУ, 2005. - 592 с.
2. Болюх М.А. Економічний аналіз. / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка.— К.: КНЕУ, 2002. — 232 с.
3. Івахненко В.М.Курс економічного аналізу: Навч.-метод, посіб./ Івахненко В.М., Горбатюк М.І. — К.: КНЕУ, 2005. — 302 с.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. / Ковалев В.В. - М.: Финансы и статистика, 2006. - 560 с.
5. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібн./ Коробов М.Я. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - 378 с.
6. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навч. Посібник. / Костирко Р.О. - Х.: Фактор, 2007. - 784 с.
7. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. / Лахтіонова Л.А. - К.: КНЕУ, 2001.- 387 с.
8. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства./ Тарасенко Н.В. - Львів: ЛБІНБУ, 2000. - 485 с.
9. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. — 2-ге вид., перероб. і доп./ Цал-Цалко Ю.С. - К.: ЦУЛ, 2002. - 360 с.
10. Чумаченько М.Г. Економічний аналіз: Навч. посібн./ За ред. М.Г. Чумаченька. - К.: КНЕУ, 2001. - 540 с.
11. Шеремет А.Д. Методика фінансового анализа. / Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 176 с.

Л.Петренко

Оценка и направления улучшения деловой активности предприятия

В статьи раскрыты сущность деловой активности предприятия и приведены основные показатели, за которыми она рассчитывается. Предоставлено предложения относительно усовершенствования методики анализа деловой активности предприятия.

L.Petrenko

Estimation and directions of improvement of business activity of the enterprise

In clauses are opened essence of business activity of the enterprise and the basic parameters are given, behind which she pays off. Is given the offers concerning improvement of a technique of the analysis of business activity of the enterprise.

Одержано 22. 06.10